

აქცესორული ბმა ძირითად ვალდებულებასა და თავდების პასუხისმგებლობას შორის

ასოც. პროფ. დოქ. გიორგი რუსიაშვილი

ნინო ქავშიბაია

I. შესავალი

თავდების ხელშეკრულების ძალით თავდები კისრულობს ვალდებულებას მესამე პირის კრედიტორის წინაშე, საკუთარი ბრალისგან დამოუკიდებლად, პასუხი აგოს ამ მესამე პირის (მთავარი მოვალის) ვალდებულებისათვის — ძირითადი ვალისთვის (სკ-ის 891 I მუხლი).¹ შეუძლებელია საკუთარი ვალის თავდებით უზრუნველყოფა.² თავდების შემთხვევაში საქმე ეხება ძირითადი ვალდებულებისაგან გასამიჯნ, თავდების მიერ ცალმხრივად³ ნაკისრი შესრულების ვალდებულებას,⁴ რომელიც საკუთარ სამართლებრივ საფუძველს (კაუზას) საკუთარ თავში შეიცავს და მისი ნამდვილობა სხვა ვალდებულების გარიგების ნამდვილობაზე არ არის დამოკიდებული.⁵ თავდებობა წარმოშობს შესრულების დამოუკიდებელ ვალდებულებას და არა მხოლოდ პასუხისმგებლობას სხვისი ვალისათვის.⁶ თავდები შესრულებით ასრულებს საკუთარ ვალდებულებას, რის შემდეგაც ძირითადი ვალდებულება გადადის მასზე სკ-ის 905 I მუხლის მიხედვით, ამიტომაც თავდები და ძირითადი მოვალე ვერ ჩაითვლებიან სოლიდარულ მოვალეებად⁷ სოლიდარული თავდებობის შემთხვევაშიც კი⁸ — მიუხედავად ამისა, თავდების ვალდებულება არის აქცესორული, ანუ წარმოშობის, გაქარწყლების, მიკუთვნების, ისევე, როგორც პასუხისმგებლობის ფარგლებისა (სკ-ის 898 მუხლი) და მო-

თხოვნის განხორციელების (სკ-ის 899 მუხლი) კუთხით, ხანგრძლივად დამოკიდებულია მთავარ ვალდებულებაზე და ამგვარად წარმოადგენს ე. წ. დამხმარე ვალდებულებას.⁹ თუმცა ეს აქცესორული ბმა შეიძლება შერბილდეს ან საერთოდ მოირღვეს იმ შემთხვევაში, თუ ის წინააღმდეგობაში მოდის უზრუნველყოფის მიზანთან.¹⁰ განსხვავებული შეთანხმების შემთხვევაში სახეზე აღარ არის თავდებობა, არამედ, მაგალითად, ვალის გადაკისრება ან სხვა ტიპის უზრუნველყოფის შეთანხმება.¹¹

თავდებობის მიზანს წარმოადგენს ძირითადი მოვალის წინააღმდეგ მიმართული კრედიტორის მოთხოვნის უზრუნველყოფა დამხმარე ვალდებულების კისრებით.¹² ინტერცესიის — სხვისათვის ვალდებულების კისრების — სხვა შემთხვევებზე სკ-ის 891-ე და მომდევნო მუხლები არ გამოიყენება ანალოგიითაც კი, ამიტომაც სკ-ის 905-ე მუხლი არ მოქმედებს ისეთ შემთხვევაში, როდესაც პირი, რომელიც არ არის თავდები, ისტუმრებს სხვის ვალს, ამ შემთხვევაზე შეიძლება სკ-ის 372 2 მუხლის გამოყენება, თუ, რა თქმა უნდა, სახეზეა სკ-ის 372 1 მუხლით გათვალისწინებული წინაპირობები. ამასთან, ცალმხრივად სხვისი ვალდებულების შესრულების საკუთარ თავზე აღება სოლიდარულ თავდებობად შეფასდა სააპელაციო სასამართლოს მიერ და გამოირიცხა სკ-ის 203-ე მუხლის გამოყენების შესაძლებლობა ვალის გადაკისრებისას კრედიტორის მიერ ნების გამოვლენის აუცილებლობის გამო.¹³

თავდებობა წარმოიშობა ხელშეკრულების საფუძველზე. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსისაგან განსხვავებით¹⁴ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი „თავდების დარ“ კანონისმიერ პასუხისმგებლობას არ ითვალისწინებს.

¹ შტრ. უკანასკნელად თავდებობის პრობლემატიკასთან დაკავშირებით *მესხიშვილი*, ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა 6 (2017), 71.

² Celle BauR 2002, 1711, თუმცა შესაძლებელია ამ შეთანხმების მოვალის გარანტია კონვერსია. დასაშვებია, რომ იურიდიული პირის თავდები იყოს მისი დირექტორი, შტრ. უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 1 ნოემბრის განჩინება № ას-715-674-2011.

³ *მესხიშვილი*, ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა 6 (2017), 71

⁴ BGHZ 139, 214.

⁵ BGH NJW 2001, 1857.

⁶ *Sprau*, in Palandt BGB Kommentar, 73. Aufl. 2014, Einf v § 765 Rn. 1.

⁷ BGH WM 1968, 916.

⁸ შტრ. უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 1 აგვისტოს განჩინება № ას-164-158-2011 და 2019 წლის 5 ივნისის განჩინება № ას-97-2019, სადაც სოლიდარული თავდებობა გაიგივებულია სოლიდარულ ვალდებულებასთან. უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 8 თებერვლის გადაწყვეტილება № ას-1172-2018 ასეთ ინტერპრეტაციას უარყოფს. ამასთან, უზენაესი სასამართლოს 2013 წლის 1 ნოემბრის გადაწყვეტილებაში № ას-1087-1018-2012, ძირითადი მოვალის ვალზე პასუხისმგებელი რამდენიმე თავდების ვალდებულება სწორადაა შეფასებული სოლიდარულად, რაც 896-ე მუხლიდან გამომდინარეობს.

⁹ *T. Lettl*, Akzessorietät contra Sicherungszweck – Rechtsfragen bei der Gestaltung von Bürgschaftserklärungen, WM 2000, 1316

¹⁰ BGH NJW 2005, 2157.

¹¹ BGH WM 1966, 124.

¹² შტრ. თავდებობის ფარგლებისათვის კონკრეტული უზრუნველყოფის მიზანთან დაკავშირებით ქვემოთ.

¹³ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2014 წლის 9 სექტემბრის განჩინება № 2ბ/2202-14

¹⁴ შტრ. მაგალითისათვის გსკ-ის 566 II და 1251 II 2 პარაგრაფები.

II. თავდების ვალდებულების საფუძველი

მართალია, თავდებობის ხელშეკრულება წარმოშობს თავდების სამართლებრივად დამოუკიდებელ ვალდებულებას, რომელიც უნდა გაიმიჯნოს უზრუნველყოფილი (ძირითადი) მოთხოვნისაგან, თუმცა განსხვავებით, მაგალითად, გარანტიისაგან, თავდების ვალდებულება არის აქცესორული,¹⁵ რაც ნიშნავს იმას, რომ მისი წარმოშობა, არსებობა, შინაარსი, განხორციელება და ა. შ. დამოკიდებულია ძირითად ვალდებულებაზე.¹⁶ ამგვარი „დინამიკური“ ბმა თავდებობისა და ძირითად ვალდებულებას შორის პირველ რიგში ტექნიკურ-სამართლებრივად აადვილებს მდგომარეობას,¹⁷ კერძოდ იმას, რომ უზრუნველყოფილი მოთხოვნის ცვლილება უშუალოდ აისახება თავდებობიდან მოთხოვნაზე და ამისთვის საჭირო აღარ არის ცალკე გარიგება ამ დამატებით მოთხოვნასთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, აქცესორულობის პრინციპის ძირითადი მიზანია თავდების დაცვა — როდესაც კანონი კრედიტორის მოთხოვნას თავდებობიდან აბამს ძირითად ვალდებულებას, ამით ის ანგარიშს უწევს თავდებობის (უზრუნველყოფის) მიზანს, „კრედიტორი თავდებისაგან მიიღებს მხოლოდ იმას, რისი მიღების უფლებაც ჰქონდა ძირითადი მოვალისაგან მოთხოვნის მდგომარეობის გათვალისწინებით“.¹⁸ შეუძლებელია თავდებობიდან მოთხოვნის დამოუკიდებლად განკარგვა, მისი გადაცემა შესაძლებელია მხოლოდ მთავარ მოთხოვნასთან ერთად. აქ აქცესორულობის პრინციპი ასრულებს მიკუთვნების ფუნქციას და გამორიცხავს ერთი და იმავე საფუძვლით ორმაგი პასუხისმგებლობის შესაძლებლობას.

თავდების ვალდებულებასა და ძირითად ვალდებულებას შორის არსებობს აქცესორული ბმა, რის ნორმატიულ კონსტანტაციასაც წარმოადგენენ სკ-ის 893-ე, 898-ე და 899-ე მუხლები. ეს სამივე დანაწესი წარმოადგენს აქცესორულობის პრინციპის განშტოებებს. პირველი, სკ-ის 893-ე მუხლი, ეხება აქცესორულ ბმას თავდებობიდან მოთხოვნისა — მისი წარმოშობისა და გაქარწყლების,¹⁹ ისევე როგორც მისი შინაარსის განსაზღვრისას — ძირითად მოთხოვნასთან. სკ-ის

898-ე მუხლი ეხება უშუალოდ პასუხისმგებლობის ფარგლებს,²⁰ ხოლო სკ-ის 899-ე — აქცესორულობის პრინციპის ასახვას თავდების მიმართ მოთხოვნის განხორციელებაზე. თუმცა სკ-ის 898-ე მუხლთან ერთად პასუხისმგებლობის ფარგლებს აწესრიგებს ასევე 893 2 მუხლიც.

III. აქცესორული ბმა ძირითად ვალდებულებასა და თავდების პასუხისმგებლობას შორის

სკ-ის 893 1 მუხლის მიხედვით თავდების ვალდებულებისათვის განმსაზღვრელია შესაბამისი ძირითადი ვალდებულების არსებობა. ეს ნიშნავს იმას, რომ, ზოგადად, თავდების პასუხისმგებლობის შინაარსი იცვლება და ფართოვდება ამ ძირითადი ვალდებულების ცვლილება-გაფართოებასთან ერთად, რაც ზღვარდადებულია პირველ რიგში სკ-ის 898 I მუხლებით და ასევე სკ-ის 893 2 მუხლით. თავდებობის ვალდებულების ფარგლები არ შეიძლება აღემატებოდეს ძირითადი ვალდებულების ფარგლებს, ასეთი შეთანხმება უკვე გარანტიას წარმოადგენს.

აქცესორულობის პრინციპიდან გამომდინარე, თავდების სასარგებლოდ მოქმედებს ძირითადი ვალდებულების შემდგომი შემცირება ან ძირითადი მოვალის მდგომარეობის გაუმჯობესება.²¹

დანაწესის მიზანს, ერთი მხრივ, წარმოადგენს, თავდებობის რისკის დაზუსტება და შემოსაზღვრა; რის ფარგლებშიც გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება სხვისი გარიგებით პასუხისმგებლობის გაფართოების აკრძალვის პრინციპს (*Verbot der Fremddisposition*, იხ. ქვემოთ).²² ამასთან, მოცემულ დანაწესს ავსებს სკ-ის 898 II ა) 1 მუხლი და ითვალისწინებს თავდებობის (უზრუნველყოფის) მიზანს იმგვარად, რომ ძირითადი ვალის გაზრდა, რამდენადაც ეს გამოწვეულია მოვალის გადახდისუუნარობით ან სხვა მიზეზის გამო შეუსრულებლობით, ტვირთად აწევს თავდებს.

893-ე მუხლში მოწესრიგებული არ არის შემთხვევა, როდესაც, მიუხედავად ძირითადი ვალის გაქარწყლებისა თუ შემცირებისა, უზრუნველყოფის მიზნიდან გამომდინარე, თავდები მაინც შეუზღუდავად აცებს პასუხს.²³ ასევე ამ მუხლის რეგულაციის საგანს არ წარმოადგენს თავდების მხრიდან ვალდებულების დარღვევას (მაგ. შესრულების ვადის გადაცილება), რამაც ასევე შეიძლება გაზარდოს მისი

¹⁵ არააქცესორულ თავდებობაზე იხ. *ჭანტურია*, კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, 2012, 191

¹⁶ *D. Medicus*, Die Akzessorietät im Zivilrecht, JuS 1971, 497; *Lettl*, WM 2000, ზემოთ სქ. 9, 1316; *M. Habersack*, Die Akzessorietät — Strukturprinzip der europäischen Zivilrechte und eines künftigen europäischen Grundpfandrechts, JZ 1997, 860; *W. Lindacher*, Die selbstschuldnerische Bürgschaft. Plädoyer für ein effektives Gläubigerwahlrecht, Festschrift Gerhardt (2004), 587, 592 f.; *E. Becker-Eberhard*, Die Forderungsgelundenheit der Sicherungsrechte, *Bielefeld 1993*, 48, 104, 251; *C. Schmidt*, Die sogenannte Akzessorietät der Bürgschaft, Berlin 2001 45, 96.

¹⁷ *Medicus*, JuS 1971, ზემოთ სქ. 16, 498.

¹⁸ BGH NJW 1998, 2972; *Fischer*, Aktuelle höchstrichterliche Rechtsprechung zur Bürgschaft und zum Schuldbeitritt — Teil I, WM 2001, 1051.

¹⁹ თუმცა ეს წარმოშობისა და გაქარწყლების აქცესორულობა იკითხება თავად სკ-ის 891 I მუხლიდანაც.

²⁰ *Habersack*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, BGB § 767 Rn. 1.

²¹ BGH WM 1984, 633; BGH NJW 1994, 1790. *მესხიშვილი*, ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა 6 (2017), 73

²² *Habersack*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, BGB § 767 Rn. 1.

²³ მაგ. ძირითადი მოვალის გაცატრება, იხ. ამასთან დაკავშირებით ქვემოთ.

პასუხისმგებლობის ფარგლები და რაც ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი წესების მიხედვით განისაზღვრება.²⁴

1. ძირითადი ვალის გაქარწყლება

როგორც ზემოთ ვახსენეთ, აქცესორულობის პრინციპის რეგულატიური შინაარსი რამდენიმე დანაწესშია გაწერილი. ამთავან სკ-ის 893 1 მუხლის გამოყენების მთავარ სფეროს წარმოადგენს ძირითადი ვალის გაქარწყლება.

ა) ძირითადი ვალის სრულად გაქარწყლება

აქცესორულობის პრინციპის საფუძველზე, თავდებობა, სხვა საფუძველზეთან ერთად, სკ-ის 893 1 მუხლის მიხედვით, ქარწყლება ძირითადი ვალის გაქარწყლებასთან ერთად, თუ უზრუნველყოფის მიზნიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს (იხ. ქვემოთ). ძირითადი ვალდებულების შეწყვეტა შეიძლება გამოწვეული იყოს შესრულებით (სკ-ის 427-ე მუხლი),²⁵ შესრულების სუროგატით,²⁶ დეპონირებით ან გაქვითვით²⁷, ისევე როგორც ვალის პატიებითა²⁸ თუ ვალის არარსებობის აღიარებით სკ-ის 448-ე მუხლის გაგებით.²⁹ ყველა ამ შემთხვევაში საკუთარი ვალდებულებისაგან თავისუფლდება ასევე თავდებიც. თავდების სასარგებლოდ მოქმედებს სკ-ის 387-ე და მომდევნო მუხლები, თუ თავდებსა და კრედიტორს შორის შეთანხმებიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს. ნამდვილია კრედიტორსა და თავდებს შორის დათქმა, რომლის მიხედვითაც, ზღვრული თანხის თავდებობის შემთხვევაში კრედიტორს შეუძლია სხვა უზრუნველყოფის საშუალებების რეალიზაციიდან ამონაგები პირველ რიგში ჩაითვალოს იმ ვალდებულების ანგარიშში, რომელიც თავდებობით არ არის უზრუნველყოფილი.³⁰ ასევე ძირითადი ვალის გაქარწყლება, რომელიც გამოწვეულია ვალდებულების დარღვევით (მაგ. გასვლა ამ დარღვევის გამო) ან შეცილებით, წყვეტს თავდებობას, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც თავდებობით უზრუნველყოფილია კრედიტორის ზიანის ანაზღაურებისა და რესტიტუციული მოთხოვნები.³¹ გარდა სხენებულისა, თავდებობა ქარწყლება ხელშეკრულების საფუძვლის მოშლასთან ერთად (სკ-ის 398-ე მუხლი)³² ისევე, როგორც სკ-ის 8 III მუხლის მიხედვით უფლების პრეკლუზიის შემთხვევაში,³³

თუ ამის შედეგად ძირითადი მოთხოვნა განუხორციელებელი ხდება. თავდებობა წყდება ასევე კონფუზიისა და ძირითადი მოვალის გამოთიშვის შემთხვევაშიც. იგივე წესი მოქმედებს ნოვაციისას, თუმცა ნოვაციისგან უნდა გაიმიჯნოს (რაც ცალკეულ შემთხვევებში საკმაოდ პრობლემურია) ვალის რესტრუქტურისაციის იმგვარი შემთხვევები, როდესაც თავდებობით უზრუნველყოფილი ძირითადი ვალდებულება უცვლელი რჩება.³⁴ ძირითადი ვალდებულების მოშლისა და ურთიერთშეთანხმებით გაუქმების შემთხვევაში ასევე თავდებობაც ex nunc-მოქმედებით ქარწყლდება.³⁵ ვალდებულების თავიდან დაფუძნება არ იწვევს თავდებობის აღდგენას.³⁶ იგივე წესი მოქმედებს ძველის გაუქმების შემდეგ ახალი საკრედიტო ხაზის გახსნის შემთხვევაში. კონკრეტული თანხის ათვისების შემდეგ მხოლოდ პირობების მისადაგება ძირითად ვალს ძალაში ტოვებს და მასთან ერთად ძალაში რჩება თავდებობაც, ისევე, როგორც ვალის დაფარვის პირობების ცვლილებისას.³⁷ ეხება თუ არა ვალდებულების შინაარსის ცვლილება ასევე თავდებობიდან მოთხოვნასაც, განისაზღვრება სკ-ის 893 2 მუხლის მიხედვით.

ბ) ძირითადი ვალის ნაწილობრივ გაქარწყლება

ძირითადი ვალის ნაწილობრივ გაქარწყლების შემთხვევაში თავდები პასუხისმგებლობის ფარგლებიც მის შესაბამისად მცირდება.³⁸ ასეთი შემთხვევა ძირითადად სახეზეა მოვალესა და კრედიტორს შორის შემდგარი შეთანხმებით პასუხისმგებლობის შემცირებისას.³⁹ თუ ძირითადი ურთიერთობა მოშლის მეშვეობით ნაადრევად მთავრდება და მოვალეს აქვს გამოუყენებელი კრედიტის ხარჯების უკუმოთხოვნის უფლება, ეს თანხა უნდა გამოიქვითოს მისი დანარჩენი ვალდებულებიდან და ვალდებულების ამით გამოწვეული შემცირება მოქმედებს ასევე თავდების სასარგებლოდაც. თუ ძირითად ვალდებულებას ფარავს მესამე პირი სკ-ის 371-ე მუხლის მიხედვით, ეს, ჩვეულებრივ, იწვევს ასევე თავდებობის გაუქმებას; თავდებობა ამ დროს ამ მესამე პირის რეგრესის კონდიქციას (სკ-ის 986-ე მუხლი) აღარ უზრუნველყოფს.⁴⁰ ამის საპირისპიროდ, თავდებობა ძალაში რჩება უზრუნველყოფილი მოთხოვნის კანონისმიერი ცესიის შემთხვევებში; ეს პირველ რიგში ეხება სკ-ის 372 2, 473 I, 292 II მუხლებით გათვალისწინებული კანონისმიერი ცესიის შემთხვევებს. გარდა ამისა, ეს წესი მოქმედებს ასევე მაშინ, როდესაც მესამე პირის შესრულება უნდა ჩაითვალოს მოთხოვნის მოპოვების საზღაურად, რომლის დათმობასთან

²⁴ Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, BGB § 767 Rn. 1.
²⁵ OLG München ZIP 2009, 1310.
²⁶ BGH WM 1970, 13.
²⁷ BGHZ 136, 199.
²⁸ იხ. უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 5 ივლისის განჩინება № ას-97-2019, რომელშიც სასამართლომ არ გაითვალისწინა თავდების პოზიცია და კრედიტორის უარი მოვალისადმი სარჩელზე არ მიიჩნია ვალის პატიებად.
²⁹ RGZ 153, 345.
³⁰ BGH DB 1960, 351; BGH NJW 1994, 2146.
³¹ RGZ 134, 128; BGH NJW 1986, 43.
³² BGH NJW 1963, 1617; BGH NJW 1952, 1049.
³³ Herrman, in Erman, Kommentar zum BGB, 13. Aufl, 2011, § 767 Rn. 3.

³⁴ BGH NJW 2003, 59; BGH 2000, 2581; ჭანტურია, კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, 2012, 185
³⁵ BGH NJW 1989, 28.
³⁶ BGH WM 1969, 1277; BGH NJW 1989, 28.
³⁷ BGH NJW 1983, 1111.
³⁸ BGH NJW 1999, 2113; BGH NJW 2000, 511.
³⁹ BGH NJW 1979, 159.
⁴⁰ BGH MDR 1976, 662.

ერთადაც, სკ-ის 201 I მუხლის მიხედვით, მესამე პირზე გადადის ასევე თავდებობაც.⁴¹

თუ ძირითადი ვალდებულება ქარწყლდება თავდების ბრალით, მართალია, ეს იწვევს ასევე თავდებობის შეწყვეტასაც, თუმცა მის ადგილს იკავებს კრედიტორის ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა თავდების მიმართ სკ-ის 394 I მუხლიდან. თუ კრედიტორი მოიპოვებს შემცველ მოთხოვნას ძირითადი მოვალის მიმართ, თავდებობა უზრუნველყოფს ამ მოთხოვნასაც.

გ) აქცესორულობის პრინციპი და მტკიცების ტვირთი

აქცესორულობის პრინციპი მოქმედებს ასევე მტკიცების ტვირთის განაწილების შემთხვევაშიც:⁴² კრედიტორს ეკისრება თავდების წინაშე ძირითადი ვალდებულების წარმოშობის მტკიცების ტვირთი, თუმცა ამის საპირწონედ თავდებმა უნდა ამტკიცოს ამ ძირითადი ვალდებულების გამაქარწყლებელი გარემოებების⁴³ არსებობა.⁴⁴ ეს წესი მოქმედებს დამოუკიდებლად უზრუნველყოფილი მოთხოვნის ხასიათისა, ანუ, მაგალითად, კონტოკორენტის ურთიერთობიდან არალიარებული დღიური სალდოს თავდებობით უზრუნველყოფის შემთხვევებშიც.⁴⁵

თავდებმა უნდა ამტკიცოს, რომ კრედიტორის მიერ მისი მოთხოვნიდან გამოქვითული ძირითადი მოვალის შესრულებების გარდა სახეზეა ასევე სხვა შესრულებები.⁴⁶ თუმცა მას აქვს უფლება გაეცნოს კრედიტორის დოკუმენტაციას იმდენად, რამდენადაც ეს აუცილებელია მტკიცებულებების შეგროვებისათვის.⁴⁷

2. ძირითადი მოვალის გარიგებები

ა) გარიგებები თავდებობის კისრების შემდეგ

თავდებობის კისრების შემდეგ ძირითად მოვალესა და კრედიტორს შორის დადებული გარიგებით, მართალია, შესაძლებელია თავდების პასუხისმგებლობის შემღუღვა,⁴⁸ თუმცა დაუშვებელია მისი გაფართოება (სხვისი გარიგებით პასუხისმგებლობის გაფართოების აკრძალვის პრინციპი), ანუ თავდების იმ რისკის გაზრდა, რომელიც უკავშირდება, მაგალითად, მოთხოვნის ოდენობას (ან მის ვადამოსულობას).⁴⁹ ამგვარი გარიგებისმიერი ცვლილებები ბათილია

თავდების მიმართ იმდენად, რამდენადაც ისინი მის მდგომარეობას აუარესებენ და ის შემდგომშიც მხოლოდ თავდაპირველ ფარგლებში აგებს პასუხს. თავდებობა სხვა მხრივ ძალაში რჩება. თუმცა თავდებობა ქარწყლდება ძირითადი მოვალის პიროვნების ცვლილების შემთხვევაში.⁵⁰ დამატებითი ვალდებულებები, რომლებიც თავდებისათვის შეცნობადად ჩაღებულა თავდაპირველ ხელშეკრულებაში და ამგვარად მოცულია თავდებობის კისრებით, არ წარმოადგენენ პასუხისმგებლობის გაფართოებას სკ-ის 893 2 მუხლის მიხედვით, ისევე როგორც ვალდებულების უმნიშვნელო ცვლილებები. გადამწყვეტია, შეიძლება თუ არა ჯერ კიდევ მოეთხოვოს თავდებს, ნდობისა და კეთილსინდისიერების პრინციპის გათვალისწინებით, შებოჭილი იყოს თავდაპირველი ვალდებულებით.⁵¹ თავდების პასუხისმგებლობის გაფართოება ძირითად მოვალესა და კრედიტორს შორის დადებული გარიგებით ნამდვილია, თუ ის მასზე გამოთქვამს თანხმობას სკ-ის 892-ე მუხლით გათვალისწინებული ფორმით.

სკ-ის 893 2 მუხლი არ გამოიყენება კრედიტორის იმ ცალმხრივ გარიგებებზე, რომლებიც ძირითად მოვალესა და კრედიტორს შორის ხელშეკრულებითაა შეთანხმებული, მაგალითად, ცალმხრივი გარდაქმნითი უფლების გამოყენება.⁵² ამის საპირისპიროდ, სკ-ის 893 2 მუხლის გაგებით ვალდებულების გაფართოების მაგალითებია: ძირითადი მოვალის მიერ ვალის აღიარება, რომელიც აჩერებს ხანდამშულობის ვადის დენას⁵³ (განსხვავებით კონტოკორენტისას სალდოს აღიარებისაგან და მსგავსი შეთანხმებებისაგან⁵⁴); მორიგება, თუ ის ძირითადი მოვალის ვალდებულებას აფართოებს; მოთხოვნის ვადამოსულობის მომენტის გადმოწევა;⁵⁵ ცალკეულ შემთხვევებში ასევე შეთანხმებები, ძირითად მოვალესა და კრედიტორ/გაკოტრების მმართველს შორის, გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ კანონის მიხედვით.⁵⁶ ე. წ. „შესრულების თავდებობის“ შემთხვევაში — არსებითი და უარყოფითი ცვლილება შესასრულებელი ვალდებულების⁵⁷ ან მისი შესრულების ვადისა;⁵⁸ უზრუნველყოფითი თავდებობის შემთხვევაში ნარდობის ფარგლებში სამუშაოს მიღების მოდალიტეტის უარყოფითი ცვლილება.⁵⁹

ძირითად მოვალესა და კრედიტორს შორის არსებული საქმიანი ურთიერთობიდან კონკრეტული მოთხოვნის უზრუნ-

⁴¹ BGH WM 1966, 942

⁴² Brödermann, in Prütting/Wegen/Weinreich, BGB, § 767 Rn. 16.

⁴³ იხ. უზენაესი სასამართლოს 2008 წლის 9 დეკემბრის განჩინება ას-689-910-08, რომლის აღწერილობითი ნაწილის თანახმად, პირველ ინსტანციაში საქმის განხილვისას თავდები პირები სადავოდ ხდიდნენ თავდებობით უზრუნველყოფილი სესხის ნამდვილობას.

⁴⁴ BGH 1995, 2162.

⁴⁵ BGH NJW 1996, 719.

⁴⁶ BGH NJW 1989, 300.

⁴⁷ BGH NJW 1985, 3009.

⁴⁸ BGH NZBau 2004, 270.

⁴⁹ OLG Hamm BauR 2002, 495.

⁵⁰ BGH NJW 1980, 2412.

⁵¹ BGH WM 1962, 701.

⁵² Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, BGB § 767 Rn. 10.

⁵³ OLG Düsseldorf MDR 75, 1019.

⁵⁴ OLG München WM 2006, 684.

⁵⁵ BGH NJW 2000, 2580.

⁵⁶ BGH NJW 2006, 228.

⁵⁷ OLG Celle CR 1996, 732.

⁵⁸ OLG Hamm NZBau 2000, 471.

⁵⁹ OLG Hamburg WM 1992, 349.

ნველყოფისას თავდები პასუხს არ აგებს ამ ურთიერთობის დასრულების შემდეგ წარმომხილი ვალდებულებისათვი-
60 61

გარდაქმნითი უფლებები (მაგ. არჩევანის უფლება (სკ-ის 374-ე მუხლი), რომლებიც ძირითად მოვალეს თავდებობის კისრების მომენტისათვის უკვე მინიჭებული აქვს, მას შეუძლია თავისუფლად გამოიყენოს ან უარი თქვას მათზე.⁶² მაგალითად, ძირითად მოვალეს შეუძლია ნაადრევად გამოიწვიოს სესხის დაბრუნების ვალდებულების ვადამოსულობა მოშლის მეშვეობით, თუ ეს მოშლის უფლება ხელშეკრულებიდან გამომდინარეობს; ნაადრევი მოშლის ჯარიმისათვის პასუხს აგებს ასევე თავდებიც; იგივე წესი მოქმედებს იმ შემთხვევაში, როდესაც ხელშეკრულება უქმდება მხარეთა ურთიერთშეთანხმებით იმ საფუძვლით, რომელიც მასში იყო გათვალისწინებული.⁶³

ბ) გარიგებები თავდებობის კისრებამდე

თავდებობის კისრებამდე კრედიტორსა და ძირითად მოვალეს შორის შეთანხმებით პასუხისმგებლობის გაფართოება სკ-ის 893 2 მუხლით მოცული არ არის. გარიგებები თავდებობის კისრებამდე მოგვიანებით ნაკისრი თავდებობის ნამდვილობას არ ეხებიან, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც სახეზეა მოთხოვნის ჩანაცვლება და ამგვარად სახეზე აღარ არის უზრუნველყოფილი მოთხოვნა.⁶⁴ თუმცა, თუ თავდებობა თავისი შინაარსით ჩამორჩება მოვალის მიერ ნაკისრი ვალდებულების ფარგლებს, თავდები პასუხს აგებს მხოლოდ მის მიერ ნაკისრი ვალდებულების ფარგლებში. თუ თავდებობა არ შეიცავს მითითებას მთავარი ვალდებულების საგნის ცვლილებასთან დაკავშირებით, კრედიტორს შეიძლება დაეკისროს თავდებისათვის შეტყობინების ვალდებულება; ამ შემთხვევაში თავდები თავისუფლდება, თუ ის რეალური მდგომარეობის შესახებ ცოდნის შემთხვევაში თავდებობას არ იკისრებდა.⁶⁵

3. სასამართლოს გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა

კრედიტორსა და ძირითად მოვალეს შორის კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება მოქმედებს ასევე თავდების მიმართაც იმდენად, რამდენადაც მასში უარყოფილია ძირითადი ვალდებულების არსებობა.⁶⁶ ეს სასამართლომ თავდებსა და კრედიტორს შორის დავისას საკუთარი ინციტივით უნდა გაითვალისწინოს. ამის საპირისპიროდ, გადაწყვეტილება, რომელიც ადასტურებს ძირითად ვალდებულებას, თავდების მიმართ არ მოქმედებს და მას შეუძლია ამ ძირითადი ვალის არსებობა სადაო გახადოს კრედიტორის წინააღმდეგ პროცესში.⁶⁷ თავდებს შეუძლია კრედიტორს დამოუკიდებლად წაუყენოს ძირითადი მოთხოვნის გამაქარწყლებელი და მისი განხორციელების შემაფერხებელი შესაგებლები,⁶⁸ თუ შეთანხმებიდან ან თავდებობის მიზნიდან სხვა რამე არ გამომდინარეობს. კრედიტორსა და თავდებს შორის დავაზე გამოტანილი გადაწყვეტილება არ მოქმედებს კრედიტორისა და ძირითადი მოვალის მიმართ.

4. სკ-ის 893-ე მუხლის იმპერატიული ხასიათი

სკ-ის 893-ე მუხლი იმპერატიულია იმდენად, რამდენადაც შეთანხმება, რომელიც სრულებით აუქმებს აქცესორულობის პრინციპს ან ზღუდავს მას თავდების საზიანოდ, ცვლის სახელშეკრულებო ურთიერთობის სამართლებრივ ბუნებას და მას გარდაქმნის გარანტიის ხელშეკრულებად.⁶⁹ თუ აქცესორული ბმა უქმდება თავდებობის გამაქარწყლებელი მხოლოდ კონკრეტული გარემოების ნაწილში, შესაძლოა სახეზე იყოს თავდებობისა და გარანტიის ხელშეკრულების ან დამოუკიდებელი ვალის აღიარების კომბინაცია. თუმცა თუ მხარეთა ნება ცალსახად თავდებობის დადებისაკენ იყო მიმართული, მაშინ 893-ე მუხლიდან თავდების საზიანო გადახვევა სტანდარტულ პირობებში ბათილია 346-ე მუხლის მიხედვით.⁷⁰ გამონაკლისი დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ საქმე ეხება ვალის გადავადების ან სხვა, გადახდის მორალიტეტთან დაკავშირებული შეთანხმების, რომელიც არ გამორიცხავს თავდების მიერ დაუყოვნებლივ შესრულებას, თავდებობაზე გავრცელებას.⁷¹

ბათილია სტანდარტული პირობებით თავდების პასუხისმგებლობის გავრცელება ძირითადი მოვალის იმ სხვა ვალდებულებებზე კრედიტორის მიმართ, რომელიც სცდება თავდებობით უზრუნველყოფილი კრედიტის ფარგლებს. ეს წესი ძალაშია ასევე ზღვრული თანხის თავდებობის შეთანხმების შემთხვევაშიც. ამის საპირისპიროდ, აქცესორულობის პრინციპთან თანხმობაშია თავდების დავალდებულება

⁶⁰ BGH WM 1988, 1301.
⁶¹ გერმანიაში არსებობს ისეთი შერეული ტიპის სამეწარმეო საზოგადოება, როგორცაა GmbH & Co. KG — კომანდიტური საზოგადოება, რომლის კომპლემენტარსაც შპს წარმოადგენს. ამ შემთხვევაში, თუ ეს კომპლემენტარი შპს იკისრებს თავდებობას GmbH & Co. KG-ის ვალდებულებისათვის, რომელიც წარმოსდგება საქმიანი ურთიერთობიდან, მისი თავდებობა არ ფართოვდება მხოლოდ იმის გამო, რომ მან მოგვიანებით ყველა კომანდიტური წილი მოიპოვა (BGH WM 1977, 812). იხ. ძირითადი მოვალის მიერ (მოთხოვნის განხორციელების შემაფერხებელ და გამაქარწყლებელ) შესაგებლებზე უართან დაკავშირებით ქვემოთ.
⁶² Horn, in Staudinger, Kommentar zum BGB, Neubearb. 2013, § 767 Rn. 42.
⁶³ OLG Frankfurt a. M. ZIP 2002, 567.
⁶⁴ BGH NJW 1980 2413.
⁶⁵ BGH NJW 1980, 2413.

⁶⁶ BGH NJW 1970, 279.
⁶⁷ BGHZ 76, 230; BGHZ 107, 92.
⁶⁸ OLG Koblenz WM 2006, 481.
⁶⁹ BGH NJW 1993, 1919; Horn, in Staudinger, Kommentar zum BGB, 13. Aufl. 1997, § 767 Rn. 4.
⁷⁰ BGH NJW 2000, 2582.
⁷¹ BGH NJW 2000, 2582.

გადაიხადოს პირველი მოთხოვნისთანავე, რადგან ამგვარი შეთანხმება ემსახურება მხოლოდ კრედიტორის უზრუნველყოფას და არ წყვეტს თავდებობას ხანგრძლივი დროის განმავლობაში მოთხოვნისაგან, თუმცა აქაც თავდების პასუხისმგებლობის ფარგლები განისაზღვრება სკ-ის 893-ე მუხლის მიხედვით. ასევე არ მოდის აქცესორულობის პრინციპთან წინააღმდეგობაში თავდების სასარგებლოდ შეთანხმებული დათქმები, რომლებიც ზღუდავენ მის პასუხისმგებლობას: თავდების პასუხისმგებლობის ფარგლებისათვის ზღვრის დადება (ზღვრული თანხის თავდებობა, სკ-ის 898 I) და თავდების პასუხისმგებლობის გამორიცხვა ცალკეული ხარჯებისა და მეორადი მოთხოვნებისათვის, სკ-ის 898 II ა) 1 მუხლიდან გადახვევით.⁷²

5. თავდების პასუხისმგებლობის ფარგლები

ა) ძირითადი ვალდებულების ცვლილება კანონის საფუძველზე, სკ-ის 898 II ა) 1 მუხლი

თუ თავდებსა და კრედიტორს შორის შეთანხმებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული, თავდები პასუხს აგებს უზრუნველყოფილი მოთხოვნის ტიპური გაფართოებისა და შინაარსობრივი ცვლილებისათვის.⁷³

სკ-ის 898 II ა) 1 მუხლის მიხედვით თავდები პასუხს აგებს ძირითადი ვალდებულების ფარგლების ისეთი ცვლილებისათვის, რომელიც კანონის საფუძველზე ხდება,⁷⁴ მაგალითად, ძირითადი ვალის ცვლილება მოვალის ბრალის ან გადახდის ვადის გადაცილების გამო, რაც მოიცავს ასევე ძირითადი მოვალის გადახდისუუნარობის საქმის დაწყების შემდეგ ძირითად ვალზე დარიცხულ პროცენტებსაც⁷⁵ (მაგ. გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების შესახებ კანონის 46 IV მუხლი, თუმცა შდრ. ამავე კანონის 21 II დ) მუხლი). ამ პრინციპის თანახმად თავდების პასუხისმგებლობით მოცულია ძირითადი მოვალის მიერ ბრალეულად მიყენებული ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება (სკ-ის 394-ე და მომდევნო მუხლები).⁷⁶ თუმცა გამომდინარე იქიდან, რომ სკ-ის 898 II ა) 1 მუხლში „ბრალისა“ და „ვადის გადაცილების“ ხსენება მხოლოდ სამაგალითო ხასიათს ატარებს, იგივე წესი მოქმედებს ძირითადი მოვალის მიერ ნაკისრი საგარანტიო პასუხისმგებლობისა და ძირითადი ურთიერთობის ნაადრევად დასრულებით კრედიტორისათვის მიყენებული ზიანის⁷⁷ (Verfrühungsschaden) შემთხვევაშიც.

ხელშეკრულების საფუძვლის მოშლისას (სკ-ის 398-ე მუხლი) თავდები პასუხს აგებს მხოლოდ უზრუნველყოფილი

ვალდებულების ფარგლებში.⁷⁸ ამის საპირისპიროდ (გამონაკლისი: საპირისპირო შეთანხმება) თავდები არ აგებს პასუხს რესტიტუციული მოთხოვნისათვის⁷⁹ და თავდებობა ქარწყლდება, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც რესტიტუციული ურთიერთობა წარმოიშობა კრედიტორის მიერ გაცხადებული გასვლის საფუძველზე, რის მიზნსაც წარმოადგენს ძირითადი მოვალის მხრიდან ვალდებულების ბრალეული დარღვევა.⁸⁰

თუმცა ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში განმარტების გზით უნდა დადგინდეს, თუ რამდენად უნდა აგოს პასუხი თავდებმა მოვალის მიერ კრედიტორის მოტყუებისათვის ძირითადი ურთიერთობის წარმოშობის ან განხორციელების სტადიაზე.⁸¹ იგივე წესი მოქმედებს მაშინაც, როდესაც უზრუნველყოფილი მოთხოვნა არ წარმოიშობა, თუმცა კრედიტორს აქვს კონდიციური, რესტიტუციული ან ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა.

ბ) ვალდებულების დარღვევისათვის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სანქციები, სკ-ის 898 II ა) 2 მუხლი

ვალდებულების დარღვევისათვის ძირითად მოვალესა და კრედიტორს შორის შეთანხმებით გათვალისწინებული სამართლებრივი შედეგებისათვის — პირგასამტეხლო,⁸² მიზანის მყარად დადგენილი თანხა (Schadenspauschale), ხელშეკრულებით შეთანხმებული გასვლის უფლება — თავდები პასუხს აგებს მხოლოდ მაშინ, როცა ეს საგანგებოდ იქნება შეთანხმებული. კანონის ეს ჩანაწერი მოიცავს იმ შემთხვევასაც, როდესაც ეს „საგანგებო შეთანხმება“ თავდებობის ხელშეკრულების განმარტების გზით გამომდინარეობს; ანუ თავდები უზრუნველყოფს არა მხოლოდ კონკრეტულ მოთხოვნას მისი დარღვევის კანონისმიერი სანქციებით, არამედ ამ დარღვევისათვის გათვალისწინებულ სახელშეკრულებო სანქციებსაც. საკმარისია, თუ თავდებს უნდა სცოდნოდა ამ სანქციების შესახებ და ევალებოდა მათი გათვალისწინება.⁸³ სავარაუდოა, რომ იმ შემთხვევაში, როდესაც ძირითად მოვალესა და კრედიტორს შორის ხელშეკრულებით

⁷² RGZ 95, 11.

⁷³ OLG Düsseldorf WM 2001, 2384.

⁷⁴ BGH NJW 1989, 27.

⁷⁵ OLG Nürnberg NJW-RR 1992, 47.

⁷⁶ BGH NJW 1988, 907; BGH NJW 1986, 1429; OLG Hamm NJW 2005, 2238.

⁷⁷ BGH NJW 1989, 1483; BGH NJW 1988, 907; BGH ZIP 2006, 462.51

⁷⁸ OLG Düsseldorf WM 2001, 2382: თავდებმა პასუხის უნდა აგოს მთავარი ვალდებულების მისთვის უარყოფითი ცვლილებებისათვის კანონით გათვალისწინებული შემთხვევების მიღმა, თუ ეს ცვლილება წარმოადგენს ძირითადი ვალდებულების ორგანული განვითარების შედეგს: ძირითადი ვალდებულების მისადაგება, რაც გამოწვეულია ხელშეკრულების საფუძვლის დარღვევით, ვერ ჩაითვლება ამ ორგანულ განვითარებად. თუმცა ძირითადი ვალდებულებისა და თავდებობით უზრუნველყოფილის ურთიერთაქცევა არ იწვევს თავდების პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებას, არამედ თავდები პასუხს აგებს თავდაპირველი ძირითადი ვალდებულების ფარგლებში და არა — მის საზიანოდ სახეცვლილი ძირითადი ვალდებულების ფარგლებში; BGH NJW 2010, 1668.

⁷⁹ OLG Hamburg MDR 64, 324.

⁸⁰ Herrman, in Erman, Kommentar zum BGB, 13. Aufl, 2011, § 767 Rn. 10.

⁸¹ BGH NJW 1980, 1459.

⁸² OLG Düsseldorf WM 2001, 2385.

⁸³ RG JW 1933, 2826.

ბით შეთანხმებულია პირგასამტეხლო ვადის გადაცილებით, თუმცა კრედიტორი თავდებს ძირითადი მოვალის ვადის გადაცილებასთან დაკავშირებით არ ატყობინებს, გამოიყენება 902 II მუხლი.⁸⁴

ძირითადი მოვალის მიმართ გაცხადებული მოშლის გზით ძირითადი ვალდებულების (შესრულების) ვადამოსულობა ყოველთვის მოქმედებს ასევე თავდების წინააღმდეგაც.⁸⁵

გ) დამატებითი მოთხოვნები, სკ-ის 898 II ბ) მუხლი

თავდები პასუხს აგებს დამატებითი მოთხოვნებისათვის, როგორც არის, მაგალითად, მოშლის ხარჯები ან პროცენტის ხარჯები, რომლებიც წარმოეშობა კრედიტორს ძირითადი ვალდებულებით ურთიერთობიდან თავდებობის ხელშეკრულების დადების შემდეგ (სკ-ის 898 II ბ). ეს წესი მოქმედებს მაშინაც, როდესაც ძირითადი ვალდებულება უკვე გაქარწყლდა შესრულების გზით.⁸⁶ თუ კრედიტორსა და თავდებს შორის შეთანხმებიდან სხვა რამ არ გამოდინარეობს სკ-ის 898 II ბ) მუხლი არ იწვევს თავდების პასუხისმგებლობისათვის დათქმული ზღვრული თანხის გაზრდას (სკ-ის 898 I მუხლი).

კრედიტორის მიერ თავდებობიდან წარმომდგარი მოთხოვნის განხორციელებისათვის მოქმედებს ზოგადი წესი. თუ ამ განხორციელების პროცესში კრედიტორს წარმოეშობა დამატებითი პროცენტებისა და ხარჯების მოთხოვნის უფლება, თავდების პასუხისმგებლობა შეიძლება ზღვრულ თანხასაც კი გადაცდეს. სკ-ის 898 II ბ) მუხლი ამომწურავი ხასიათისაა და გამორიცხავს კრედიტორი მოთხოვნას თავდების წინააღმდეგ სკ-ის 969, 973-ე მუხლის მიხედვით, მესამე პირის (მაგ. სხვა უზრუნველყოფის გამცემის) მიმართ წარმოებული პროცენტის ხარჯებთან დაკავშირებით.⁸⁷

აა) ძირითადი ურთიერთობის მოშლისა და პროცენტის ხარჯები

სკ-ის 898 II ბ) მუხლის თანხმად თავდების პასუხისმგებლობით არის მოცული კრედიტორის მხრიდან ძირითადი ურთიერთობის მოშლის ხარჯებიც. მოშლის შედეგად ძირითადი ვალდებულება ხდება ვადამოსული და ამით ვადამოსული ხდება ასევე თავდების ვალდებულებაც. ამის საპირისპიროდ, თავდებობის იზოლირებული მოშლა არ იწვევს სა-

მართლებრივ შედეგებს არც მოვალისა და არც თავდების წინააღმდეგ.⁸⁸

რაც შეეხება „სასამართლო ხარჯებს“ მის ქვეშ მოიაზრება მთლიანი საპროცენტო ხარჯები სამოქალაქო საპროცენტო კოდექსის 37-ე მუხლების მიხედვით, ანუ როგორც უშუალოდ სასამართლო ხარჯები, ასევე სასამართლოს გარეშე ხარჯები, რამდენადაც ძირითადი მოვალე ვალდებული იქნებოდა ანაზღაურებინა ისინი.⁸⁹ ამავე (თავდების მიერ ასანაზღაურებელ) ხარჯებს განეკუთვნება აგრეთვე ძირითადი მოვალის გადახდის უუნარობის საქმეში მონაწილეობის დანახარჯები.⁹⁰

აუცილებელია, რომ ყველა ეს ხარჯი წარმოიშვას თავდებობის კისრების შემდეგ, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც კრედიტორსა და თავდებს შორის შეთანხმებით ეს უკანასკნელი აზღვევს ასევე უკვე წარმოშობილ ხარჯებს.⁹¹

სკ-ის 898 II ბ) მიხედვით, თავდები მხოლოდ მაშინ აგებს პასუხს მოშლისა და პროცენტის ხარჯებისათვის, თუ თავდებს ჰქონდა შესაძლებლობა კრედიტორის დაკმაყოფილებით ისინი თავიდან აეცილებინა, რის ქვეშაც, რა თქმა უნდა, იგულისხმება არა თავდების ბრალის გარეშე დამდგარი შესრულების შეუძლებლობა ან შესრულების სხვა არაბრალეული გართულება, არამედ მხოლოდ ის შემთხვევები, როდესაც თავდებს კრედიტორის მიზნით არა აქვს ნაკისრი ვალდებულების შესრულების შესაძლებლობა, როგორც არის კრედიტორის ვადის გადაცილება ან თავდებისათვის ვალის გადახდის შესახებ შეუტყობინებლობა.

ბბ) სახელშეკრულებო დამატებითი მოთხოვნები, სკ-ის 898 II გ) მუხლი

სახელშეკრულებო დამატებითი მოთხოვნები, როგორც არის, მაგალითად, პროცენტები, პროზონა, დანახარჯები და ა. შ., მხოლოდ მაშინ არის მოცული თავდების პასუხისმგებლობით, თუ ეს გაცხადებულად ან კონკლუდენტურად არის შეთანხმებული თავდებსა და კრედიტორს შორის, ან გამომდინარეობს ამ შეთანხმებიდან განმარტების გზით, მა-

⁸⁴ იხ. უზენაესი სასამართლოს 2008 წლის 9 დეკემბრის განჩინება ას-689-910-08, რომლის აღწერილობითი ნაწილის მიხედვით, მეორე ინსტანციაში საქმის განხილვისას სასამართლომ თავდებთა პასუხისმგებლობა არ გააგრძელა ძირითადი მოვალის ვადაგადაცილების პირგასამტეხლოზე, რადგან დაუდასტურებელი იყო თავდებთა შეტყობინება ვადის გადაცილების ფაქტთან დაკავშირებით.

⁸⁵ RG LZ 1918, 809

⁸⁶ Horn, in Staudinger, Kommentar zum BGB, 13. Aufl. 1997, § 767 Rn. 33.

⁸⁷ BGH NJW 2009, 1879.

⁸⁸ Horn, in Staudinger, Kommentar zum BGB, 13. Aufl. 1997, § 767 Rn. 33.

⁸⁹ BGH NJW 2009, 1879. ამის საპირისპიროდ, გამომდინარე იქიდან, რომ სასამართლოს გარეშე ხარჯებს სასამართლო თავისი ინიციატივით არ განიხილავს (აუცილებელია, მხარემ მოითხოვოს ასეთი ხარჯების განაწილება, უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 26 იანვარის განჩინება JN ას-658-625-2014), თუ ძირითადი მოვალე არ იქნება ვალდებული, ანაზღაუროს სასამართლოს გარეშე ხარჯები (რადგან წარმოების ფარგლებში კრედიტორს ამის მოთხოვნა გამორჩა ან დაავიწყდა, ხოლო ცალკე წარმოებით სასამართლოს გარეშე ხარჯების ანაზღაურების რაიმე გზა კანონმდებლობით აღარ არსებობს), არც თავდებს დაეკისრება ეს პასუხისმგებლობა.

⁹⁰ Horn, in Staudinger, Kommentar zum BGB, 13. Aufl. 1997, § 767 Rn. 34.

⁹¹ Horn, in Staudinger, Kommentar zum BGB, 13. Aufl. 1997, § 767 Rn. 34.

გალითად, ეს დამატებითი მოთხოვნები უკვე არსებობს თავდების კისრების მომენტისათვის.⁹² დათქმა ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებში, რომლის მიხედვითაც, თავდები ზღვრული თანხის (სკ-ის 898 I მუხლი) მიღმა პასუხს აგებს პროცენტების, პროვიზიისა და ხარჯებისათვის, შეიძლება წინააღმდეგობაში მოდიოდეს 344, 346-ე მუხლის მოთხოვნებთან.⁹³

6. ძირითადი მოვალის შესაგებელები, რომლების თავდებს აქვს მინიჭებული

სკ-ის 899 I 1 მუხლის თავდებს ანიჭებს ძირითადი მოვალის კუთვნილ შესაგებელებს და ამგვარად, წარმოადგენს აქცესორულობის პრინციპის კიდევ ერთ გამოხატულებას.⁹⁴ მართალია, სამოქალაქო სამართალში მოქმედებს პრინციპი, რომ დაუშვებელია პირმა კონტრაქტენტს მესამე პირის უფლებიდან წარმომდგარი შესაგებელი წაუყენოს (*exceptio ex iure tertii*), თუმცა ეს აქ გამონაკლისის სახით დაიშვება, რადგან თავდებობა სხვის ვალდებულებას უზრუნველყოფს და კრედიტორი საკუთარი მოთხოვნის თავდების წინააღმდეგ განხორციელებისას არ უნდა იყოს უკეთესს მდგომარეობაში, ვიდრე იქნებოდა მოთხოვნის მოვალის მიმართ განხორციელებისას.

ამ პრინციპს არბილებს სკ-ის 899 I 2 მუხლი, რომლის მიხედვითაც, თავდები, უზრუნველყოფის მიზნიდან გამომდინარე, ვერ მიუთითებს მემკვიდრის შეზღუდულ პასუხისმგებლობაზე. ამავე დანაწესიდან გამომდინარე, გარდაცვლილი ძირითადი მოვალის კრედიტორი არ ვარგავს თავდებისადმი მოთხოვნის უფლებას, თუ ძირითადი მოვალის მემკვიდრისადმი მოთხოვნა სკ-ის 1488-ე მუხლით გათვალისწინებულ ვადებში არ წარადგინა.⁹⁵

სკ-ის 899 II მუხლი უზრუნველყოფს და ცხადყოფს იმას, რომ თავდები არ ვარგავს თავის შესაგებელებს იმ საფუძვლით, რომ ძირითადმა მოვალემ მათზე უარი თქვა, რაც შეესატყვისება სკ-ის 893 2 მუხლს. თუმცა ეს დანაწესი არ მოიცავს წმინდა პროცესუალური ხასიათის მქონე შესაგებელებს. გამომდინარე იქიდან, რომ თავდები დამოუკიდებელ ვალდებულებით ურთიერთობაში იმყოფება კრედიტორთან, მის წინააღმდეგ მოთხოვნის წაყენების მოდალიტეტი განისაზღვრება თავდების პიროვნების მიხედვით და თავდებობის ხელშეკრულებისათვის მოქმედი კანონისმიერი და სახელშეკრულებო დანაწესებით. ეს დათქმა ვრცელდება, პირველ რიგში, არაგანსჯადი სასამართლოსა და არბიტრაჟის შესაგებელებზე.⁹⁶ სხვა წესი მოქმედებს იმ პროცესუალურ

რი შესაგებელების შემთხვევაში, რომლებსაც აქვთ ასევე მატერიალურსამართლებრივი მოქმედება, რომელთა ქვეშაც, პირველ რიგში, იგულისხმება კრედიტორისათვის არახელსაყრელი გადაწყვეტილების კანონიერი ძალა.

სკ-ის 899-ე მუხლი ეხება მხოლოდ იმ შესაგებელებს, რომელიც წარმოსდგება კრედიტორსა და ძირითად მოვალეს შორის ურთიერთობიდან. თუმცა ამ შესაგებელების გარდა თავდებს შეიძლება ჰქონდეს კრედიტორის მიმართ თავისი დამოუკიდებელი შესაგებელები მასთან დადებული თავდებობის ხელშეკრულებიდან. თავდებობის ხელშეკრულებიდან ამომრდილი — მოთხოვნის გამაქარწყლებელი თუ მისი განხორციელების შემაფერხებელი — შესაგებელები მოცულია სკ-ის 891-ე (ან 898) მუხლით. ძირითადი მოვალის მიერ კრედიტორის მიმართ გარდაქმნითი უფლებების (მაგ. შეიცლება, გასვლა, ფასის შემცირება და ა. შ.) გამოყენებასა და ამის სამართლებრივ შედეგებს თავდებისთვის აწესრიგებს სკ-ის მე-900 მუხლი.

ა) სკ-ის 898-ე მუხლით მოცული შესაგებელები

სკ-ის 898-ე მუხლი, ზოგადად, ეხება ყველა იმ შესაგებელებს, რომელიც მიმართულია ძირითადი მოვალის წინააღმდეგ. მაგალითად: მოთხოვნის ვადამოსულობის გადაწევის შესაგებელი;⁹⁷ უსაფუძვლო გამდიდრების შესაგებელი;⁹⁸ ნაკლოვანი შესრულების შესაგებელი;⁹⁹ ხელშეკრულების საფუძვლის მოშლის გამო მისი მისადაგების შესაგებელი;¹⁰⁰ დაკავების შესაგებელი;¹⁰¹ ძირითად მოვალესა და კრედიტორს შორის უზრუნველყოფის შეთანხმების არანამდვილობის შესაგებელი;¹⁰² მოთხოვნის დროებით არწარდგენის შესაგებელი (მაშინაც კი, როდესაც მოვალე და კრედიტორი ათანხმებენ, რომ მოთხოვნის წარდგენა დროის ამ შუალედშიც შესაძლებელი უნდა იყოს)¹⁰³.

აა) ხანდაზმულობის შესაგებელი

სკ-ის 899-ე მუხლით მოცულია, რა თქმა უნდა, ასევე ხანდაზმულობის შესაგებელი.¹⁰⁴ თუმცა აქ გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ხანდაზმულობის ვადის შემაჩერებელი მოლაპარაკებები მოვალესა და კრედიტორს შორის არ წარმოდგენს ამ შესაგებელზე უარის ნაირსახეობას, შესაბამისად, ამ შემთხვევაში ხანდაზმულობის ვადის დენა ჩერდება ასევე თავდების მიმართაც.¹⁰⁵ თავდების მიმართ სარჩელის აღძვრა არ იწვევს ძირითადი ვალდებულების ხა-

⁹² *Sprau*, in Palandt BGB Kommentar, 73. Aufl. 2014, § 765 Rn. 24.

⁹³ OLG Hamm WM 1995, 1872; OLG Stuttgart NJW-RR 1997, 301.

⁹⁴ BGH NJW 2009, 1664; BGH NJW 2010, 1284; BGH NJW 2009, 3422; LG München WM 2009, 548.

⁹⁵ იხ. უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 5 ივლისის განჩინება №ას-97-2019.

⁹⁶ OLG Frankfurt BeckRS 2015, 00750.

⁹⁷ BGH NJW 1979, 160.

⁹⁸ BGH NJW 1989, 1854.

⁹⁹ BGH NJW 1991, 1049.

¹⁰⁰ BGH NJW 1999, 2032.

¹⁰¹ BGH ZIP 2017, 2406.

¹⁰² BGH NJW 2018, 458.

¹⁰³ BGH ZIP 2018, 68; იხ. დეტალურად *Habersack*, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 768 Rn. 5 f.

¹⁰⁴ BGH WM 2007, 28; BGH ZIP 2009, 1610.

¹⁰⁵ BGH ZIP 2009, 1608.

ნდამშულობის ვადის დენის შეწყვეტას.¹⁰⁶ შესაბამისად, ძირითადი ვალდებულების ხანდაზმულობაზე მითითების უფლება აქვს ასევე იმ თავდებსაც, რომლის წინააღმდეგაც კრედიტორმა უკვე მანამდე აღძრა სარჩელი გადახდის მოთხოვნით. ეს უფლება მას აქვს საკასაციო ინსტანციაშიც.¹⁰⁷ ასევე იმ შემთხვევაშიც, როდესაც ძირითადი მოვალის ქონებაზე გადახდისუუნარობის საქმის წარმოება დაწყებული ან ლიკვიდაციის შედეგად ის უკვე ამოიშალა რეესტრიდან, ხოლო ძირითადი ვალდებულება ხანდაზმული ხდება თავდების წინააღმდეგ მიმდინარე პროცესისას.¹⁰⁸

თუ კრედიტორის მიერ ძირითადი მოვალის მიმართ აღძრული სარჩელი მოთხოვნის ხანდაზმულობის გამო არ დაკმაყოფილდა და ეს გადაწყვეტილება კანონიერ ძალაშია შესული, თავდებს აქვს მასზე მითითების უფლება.¹⁰⁹ ამის საპირწონედ, თუ ძირითადი მოვალის მიმართ წარმოებულ პროცესში მან ამაოდ სცადა კრედიტორის მოთხოვნის ხანდაზმულობაზე მითითება რაც სასამართლომ არ გაითვალისწინა, გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ თავდებსაც აღარ აქვს ხანდაზმულობის შესაგებებლზე მითითების უფლება, რადგან ის უკვე არც თავდებს აღარ ეკუთვნის.¹¹⁰

ბბ) გამორიცხული შესაგებებლები

გამონაკლისის სახით, უზრუნველყოფის მიზნიდან შეიძლება გამომდინარეობდეს, რომ თავდებს არ უნდა მიენიჭოს ძირითადი მოვალის კუთვნილი ცალკეული შესაგებებლები.¹¹¹ ეს ეხება, მაგალითად, „უნაკლო შესრულების უზრუნველყოფი თავდებობისას“¹¹², თუ უზრუნველყოფილი შემთხვევა უკვე ნაკლოვანი შესრულების მომენტში არის სახეზე.¹¹³ თუმცა ეს განმარტების შედეგად მიღებული წესი არ არის ძალაში სხვა ტიპის თავდებობების შემთხვევაში, როგორცაა მაგალითად, თანათავდებობა.¹¹⁴

ზემოთ მოყვანილი შემთხვევების გარდა, თავდებს არა აქვს ძირითადი მოვალის შესაგებებელი, თუ კრედიტორი ამ ძირითადი მოვალის მიმართ საკუთარი მოთხოვნის განხორციელებას ვერ ახერხებს სამართლებრივი საფუძვლიდან

გამომდინარე¹¹⁵ და იგივე საფუძველი თავდების სასარგებლოდ არ მოქმედებს. თუმცა ამგვარი შემთხვევა არ გვაქვს სახეზე მაშინ, როდესაც ძირითადმა მოვალემ და კრედიტორმა შეათანხმეს, რომ მოთხოვნა გარკვეული დროის განმავლობაში არ იქნებოდა მოვალისადმი წარდგენილი და, ამავდროულად, თავდებისაგან გადახდის მოთხოვნა დასაშვებია ამ პერიოდის განმავლობაშიც.¹¹⁶ ამ სიტუაციაში მიჩნეულია, რომ თავდებმა არ უნდა აგოს პასუხი მანამ, სანამ ძირითად მოვალეს აქვს მოთხოვნის არწაყენების აღწერილი შესაგებებელი, მესამე პირის საზიანოდ გარიგების დადების აკრძალვისა და თავდების საზიანოდ შესაგებებლზე უარის თქმის დაუშვებლობის პრინციპებიდან გამომდინარე.

გარდა ზემოთ თქმულისა, შესაძლებელია, რომ ძირითად მოვალესა და კრედიტორს შორის მიღწეული და მოვალისთვის შესაგებების მიმნიჭებელი შეთანხმების განმარტებიდან არ გამომდინარეობდეს ამ შესაგებების თავდების სასარგებლოდ მოქმედება. ეს შემთხვევა, განსაკუთრებით, სოლიდარული თავდებობისას შეიძლება გვექონდეს სახეზე.¹¹⁷

გარდა ამისა, თავდებს არ აქვს არც (ძირითადი მოვალის) მემკვიდრის შეზღუდულად პასუხისგების შესაგებებელი, სკ-ის 899 | 2 მუხლი.

ბ) ძირითადი მოვალის უარი შესაგებებლზე

თავდები არ კარგავს სკ-ის 899 | 1 მუხლით მისთვის მინიჭებულ ძირითადი მოვალის შესაგებებელს იმ საფუძვლით, რომ ძირითადმა მოვალემ მასზე უარი თქვა (სკ-ის 892 II მუხლი). ნორმა ანალოგიით გამოიყენება ძირითადი მოვალის ყველა იმ პროცესუალურ მოქმედებაზე, რომელიც ტოლფასია შესაგებებლზე გარიგებისმიერი უარისა.¹¹⁸ თუ ძირითადი მოვალე სხვაგვარად — არა მისი მხრიდან უარის თქმით — კარგავს ამ შესაგებებელს, მაშინ ეს დაკარგვა მოქმედებს ასევე თავდების საზიანოდაც.¹¹⁹ ამიტომაც თავდები ვეღარ მიუთითებს ხანდაზმულობის შესაგებებლზე, თუ მოვალემ პროცესზე ეს შესაგებებელი აღძრა, თუმცა უშედეგოდ და, მიუხედავად ამისა, მის წინააღმდეგ გადახდის მავალდებულებელი გადაწყვეტილება კანონიერ ძალაში შევიდა; ამ შემთხვევას უკვე ვეღარ შევადარებთ შესაგებებლზე უარს. ეს შესაგებებელი ამ დროს უკვე თავად ძირითად მოვალესაც აღარ ეკუთვნის.¹²⁰ ამის საპირისპიროდ, მოთხოვნის არსებობის აღიარება, რომელსაც აქვს სკ-ის 137-ე მუხლით გათვალისწინებული ეფექტი, უთანაბრდება უარს სკ-ის 899 II

¹⁰⁶ BGH NJW 1998, 2973; KG BeckRS 2005, 6992.
¹⁰⁷ BGH JW 1998, 2974, გარდა ამისა ძირითადი მოთხოვნის ხანდაზმულობის შესაგებების წარდგენა გერმანიაში თავდებს შეუძლია ასევე „აღსრულების ამცილებელი სარჩელი“ (Vollstreckungsabwehrklage) ფარგლებშიც, რომელსაც ქართული სამართალი ამ ფორმით არ იცნობს.
¹⁰⁸ OLG Düsseldorf NJW-RR 2005, 1495; BGH NJW 2003, 1251.
¹⁰⁹ BGH NJW 1998, 1141.
¹¹⁰ BGH NJW 2016, 3159.
¹¹¹ BGH NJW 1993, 1131 f.; BGH NJW 1998, 1141.
¹¹² „უნაკლო შესრულების უზრუნველყოფი თავდებობის შემთხვევაში თავდები კისრულობს პასუხისმგებლობას ნასყიდობის (ან ნარდობის) საგნის ნაკლოვანებისათვის უზრუნველყოფის ვადის განმავლობაში.“
¹¹³ BGH NJW 1993, 1131 f.; BGH NJW 1998, 1141.
¹¹⁴ BGH NJW 1998, 982.

¹¹⁵ BGH ZIP 2018, 68.
¹¹⁶ BGH ZIP 2018, 68.
¹¹⁷ OLG Hamm WM 1995, 153.
¹¹⁸ BGH NJW 2016, 3161.
¹¹⁹ Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 768 Rn. 9.
¹²⁰ BGH NJW 2016, 3159.

მუხლის მიხედვით.¹²¹ ამიტომაც, თავდების ვალდებულების ხანდაზმულობა არ ჩერდება ამგვარი აღიარებით.

7. შესაგებლის წაყენება და ამის ვალდებულება

თავდებს შეუძლია კრედიტორს წაუყენოს ის შესაგებელი, რომელიც მოცემული ნორმით არის მოცული. ამ შემთხვევაში ეს უკანასკნელი ვერ მოახერხებს შესაგებლის ეფექტის ფარგლებში საკუთარი მოთხოვნის განხორციელებას.

თავდებსა და ძირითად მოვალეს შორის ურთიერთობიდან გამომდინარეობს, თუ რა ფარგლებშია თავდები ვალდებული, აღძრას ეს შესაგებლები. თუ თავდებს ეს ვალდებულება აკისრია და ის ბრალეულად დაარღვევს მას, მაშინ შეიძლება მისი რეგრესი ძირითადი მოვალის წინააღმდეგ სკ-ის 905-ე მუხლის მიხედვით გამოიწიხოს იყოს. ეს ვალდებულება, ჩვეულებრივ, სახეზეა, თუ, ზოგადად, მოსალოდნელია თავდების რეგრესი. თუ ძირითადი მოვალე უარს ამბობს საკუთარ შესაგებელზე (სკ-ის 899 II მუხლი), მაშინ არც თავდები არის ვალდებული კრედიტორს მოვალის მიერ უარყოფილი შესაგებელი წაუყენოს.

IV. გამონაკლისები თავდების აქცესორულობის პრინციპიდან

თავდებობა, იპოთეკის მსგავსად, არ არის მკაცრად აქცესორული. აქცესორულობის „შერბილება“¹²² ხდება, მაგალითად, სკ-ის 891 II მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, როდესაც თავდებობა უზრუნველყოფს სამომავლო ან პირობით მოთხოვნას. ასევე სკ-ის 893 2 მუხლში გაკეთებული დათქმაც, რომლის მიხედვითაც თავდებობის აღების შემდეგ ძირითადი მოვალის მიერ გარიგებით ნაკისრი ვალდებულებები თავდების პასუხისმგებლობას არ აფართოებს, აქცესორულობის პრინციპის შეზღუდვას წამოადგენს. სკ-ის 899 I 2 მუხლი, რომელიც ძალაში ტოვებს თავდების შეუზღუდავ პასუხისმგებლობას, მიუხედავად მოვალის მემკვიდრის პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა, წარმოადგენს ერთ-ერთ ძირითად გამონაკლისს თავდებობის აქცესორულობიდან და ძირითად დასტურს იმისა, რომ კანონმდებელი თავდებს არ იცავს მოვალის ქონებრივი მდგომარეობის გაუარესების რისკისაგან.

1. ძირითადი მოვალის გავტრება

ძირითადი მოვალის გავტრებისა და ზოგადად გადახდისუნარიობისას აქცესორულობა უკან იხევს უფრო ფუ-

ნდამენტური პრინციპის — უზრუნველყოფის მიზნის¹²³ — წინაშე და უნდა დაეუშვათ გამონაკლისი ამ პრინციპიდან.¹²⁴ უზრუნველყოფის მიზნის, როგორც ზოგადი პრინციპის, გათვალისწინება გულისხმობს იმას, რომ აქცესორულობა უკან იხევს ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც მთავარ მოვალესთან ერთად თავდების პასუხისმგებლობის შეზღუდვა ან მისი სრული გათავისუფლება კრედიტორს უკან გადმოაკისრებდა იმ რისკს, რომლის გასაწინააღმდეგებლადაც მან თავდებობა მოითხოვა. ამიტომაც თავდები სრულად (თავდაპირველი ვალდებულების ოდენობით) აგებს პასუხს მოვალის გადახდისუნარიობის¹²⁵ ან მისი ინდივიდუალური უსახსრობით გამოწვეული ხელშეკრულების საფუძვლის მოშლისას (სკ-ის 398-ე მუხლი).¹²⁶

შესაბამისად, იმ შემთხვევაში, როდესაც ძირითადი მოვალეს სამეწარმეო რეესტრიდან ამოშლის მომენტისათვის — ან თავდებობის ხელშეკრულების დადების შემდეგ ნებისმიერ სხვა მომენტში — სრული უქონელობის გამო უქმდება, როგორც სამართალსუბიექტი¹²⁷, და ამ მიზეზით მის წინააღმდეგ მიმართული მოთხოვნა აზრს კარგავს, გერმანიის უზენაესი ფედერალური სასამართლოს მიხედვით, თავდებობა, მიუხედავად მისი აქცესორულობისა, გამონაკლისის სახით დამოუკიდებელი მოთხოვნის ფორმით უნდა დარჩეს ძალაში.^{128 129}

¹²³ E. Becker-Eberhard, Die Forderungsgebundenheit der Sicherungsrechte, Bielefeld 1993, 201 ff., 459, 477; Habersack, JZ 1997, ზემო სქ. 16, 857, 862; Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, BGB § 765 Rn. 61; § 768 Rn. 7.

¹²⁴ გერმანიაში გადახდისუნარიობისას აქცესორულობიდან დაშვებულ გამონაკლისთან ნაწილი მოწესრიგებულია სპეციალურ კანონებში, როგორც არის გერმანიის გავტრების შესახებ კანონის 254 II 1 და 301 II 1 პარაგრაფები. ამ დანაწესების მიხედვით ძირითადი ვალდებულების შემცირება სარეაბილიტაციო გეგმისა და მონარჩენი ვალდებულების ჩამოწერის შემთხვევაში თავდების ვალდებულებას უცვლელს ტოვებს და ის მაინც თავდაპირველი მთლიანი ვალდებულებისათვის აგებს პასუხს. თუმცა შეუზღუდავი პასუხისმგებლობის ძალაში დატოვება მაშინ, როდესაც ძირითადი მოვალე ნაწილობრივ თუ სრულად თავისუფლდება პასუხისმგებლობისაგან, არ წარმოადგენს მხოლოდ ამ სპეციალური შემთხვევებისათვის გათვალისწინებულ საგამონაკლისო წესს, არამედ, პირიქით, თავის მხრივ, ეს კანონისმიერ დანაწესებია, ზოგადი პრინციპის კონკრეტული გამოვლინება.

¹²⁵ BGH NJW 1993, 1917, 1918; Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, BGB § 765 Rn. 50, § 765 Rn. 62; BGH NJW 2003, 1250; BGH BB 1956, 830; BGH NJW 1982, 875; BGH NJW 2003, 1250; BGH ZIP 2008, 1376 Rn. 24; BGH NJW 2003, 59, 60; 1993, 1917, 1918.

¹²⁶ BGHZ 6, 385.

¹²⁷ K.-O. Knops in: Derleider/Knops/Bamberger, Handbuch zum deutschen und europäischen Bankrecht, 2. Aufl., Berlin, Heidelberg 2009, § 25 Rn. 17.

¹²⁸ BGHZ 82, 327; BGH WM 1956, 1209; KG NJW 1955, 1152; BGH NJW 1955, 1152; BGHZ 25, 217.

¹²⁹ თუმცა თავდების პასუხისმგებლობის ძალაში დატოვების მიზეზი არ არის მხოლოდ ის, რომ თავდებობა მიზნად ისახავს კრედიტორის დაზღვევას ძირითადი მოვალის ვალაუვალობისაგან და ამგვარად უნდა

¹²¹ OLG Düsseldorf MDR 1975, 1019; Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, § 768 Rn. 5; A. K. Tiedtke/Ch. Holthusen, Auswirkungen eines Anerkenntnisses der Hauptschuld durch den Hauptschuldner auf die Haftung des Bürgen, WM 2007, 95.

¹²² Habersack, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2017, BGB § 765 Rn. 61.

2. სხვა გამონაკლისები აქცესორულობის პრინციპიდან

ძირითადი მოვალის ვაკოტრებისა და ქონებრივი მდგომარეობის გაუარესების შემთხვევაში აქცესორულობის პრინციპის მოშლისაგან უნდა განვასხვავოთ შემთხვევები, როდესაც თავად ძირითადი ვალის არსებობა და ფარგლები დამოკიდებულია მოვალის გადახდისუნარიანობაზე, რის მაგალითსაც წარმოადგენს საალიმენტო ვალდებულებები (სკ-ის 1214 მუხლი). ამ შემთხვევაში ძირითადი ვალის შემცირება მოქმედებს ასევე თავდების სასარგებლოდ.¹³⁰ თუმცა, თუ თავდებობის კისრება ხდება უკვე უქონელი მოვალის ვალისათვის, მაშინ საჭეჭობისას ივარაუდება, რომ აქცესორულობის პრინციპზე უარია ნათქვამი ინტერსციონერის (თავდების) საზიანოდ,¹³¹ რაც ინტერესის გარანტიად დაკვალიფიცირების საბაზია.

3. მოვალის „გამოთიშვის“ შემდეგ თავდების პასუხისმგებლობის სამართლებრივი შედეგები

თუ თავდები (ზემოთ აღწერილი მიზეზებით) ძირითადი მოვალის პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების შემდეგ მაინც პასუხს აგებს, ხდება ამ მთავარი ვალის ფიქცია, ანუ თავდების პასუხისმგებლობისათვის გადამწყვეტია ამ ფიქციური მოთხოვნის ოდენობა, ფარგლები და ა. შ.¹³² ამ დროს თავდებს შეუძლია, ზოგადად,¹³³ მიუთითოს ძირითადი (ფიქციის მეშვეობით დაშვებული) სამართლებრივი ურთიერთობიდან წარმომდგარ ყველა შესაგებებლზე.¹³⁴ თუმცა, რა თქმა უნდა, ზოგადი პრინციპებიდან გადახვევით, ხანდაზმულობის შეჩერება ხდება მხოლოდ თავდების წინააღმდეგ მიმართული ღონისძიებით. თუ თავდები ასრულებს, მაშინ მას შეუძლია მოითხოვოს რეგრესის წესით დაკმაყოფილება თანათავდებებისაგან ან სხვა უზრუნველყოფის გამცემისაგან იმ ფარგლებში, რა ფარგლებშიც მას შეეძლებოდა ამ რეგრესის მოთხოვნა მთავარი ვალის არსებობის შემთხვევაში (სკ-ის 905 მუხლი).

განიმარტოს თავად თავდების ნების გამოხატვა, არამედ ისიც, რომ კანონი (საქართველოში: სკ-ის 899 I 2 მუხლი) თავად ითვალისწინებს აქცესორულობიდან განზოგადებაუნარიან გამონაკლისს, მაგალითად, როდესაც გამორიცხავს იმას, რომ ძირითადი მოვალის ვალაუვალობის საბაზით „გამოთიშვამ“ — მემკვიდრის პასუხისმგებლობის შეზღუდვამ — გამოიწვიოს ასევე თავდების პასუხისმგებლობის შეზღუდვა.

¹³⁰ K. Larenz/C.-W. Canaris, Schuldrecht BT, II/2, 13. Aufl., München 1994, § 60 III 1 d.
¹³¹ BGH LM Nr. 2.

¹³² W. Kühn/G. Rotthege, Inanspruchnahme des deutschen Bürgen bei Devisensperre im Lande des Schuldners, NJW 1983, 1233; შდრ. უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 5 ივლისის განჩინება № ას-97-2019.
¹³³ გამონაკლისებთან დაკავშირებით იხ. ზემოთ.
¹³⁴ BGH NJW 2003, 1250.